

Müzik Dünyasından :

KARAJAN

NEDEN YANLIŞ PERDEDEN ÇALIYOR.?

Tanınmış Alman haftalık dergisi Stern bir okuyucusundan şöyle bir mektup alır: «Karajan'ın hayranlarından biriyim, Münih'deki konserlerinin hiç birini kaçırmış değilim. Kendisiyle konuştuğum bir orkestra şefi, Karajan konserlerinin o «göz kamaştırıcı parlaklığının» enstrümanlarının çok yüksek sesler çıkarmasından ileri geldiğini söyledi. Her müzisyen standart bir «la» notasına göre akort yapmak zorunda değil midir? Karajan yanlış mı çalışıyor?»

Dergi bunun cevaplandırılmasını Berlin Teknik Üniversitesi Haberleşme Bilimleri Profesörü Dr. Fritz Winckel'den rica etmiştir. İşte aşağıda bu ilginç konunun nedenini okuyacaksınız.

Herbert von Karajan'ın orkestrasını çok yüksek bir perdeden akord ettiği doğru mudur?

● Evet, büyük orkestralar enstrümanlarını biraz yüksek akord etmekle daha parlak ve cilalı bir etki yaparlar. Bugünün konser salonları Mozart'ın zamanındakilere nazaran çok daha büyük olduklarından bu sayede ses de daha iyi yayılır.

Şu halde bütün müzisyenler, matematikçilerin plâtinden standart metreleri yerinde sayılan standart «la» notasına göre akort yapmıyorlar demektir.

● Yok, yapıyorlar. «La» notası bugün de standart akord notasıdır ve daima da öyle kalacaktır. Yalnız modern müzisyenler bu standart notayı titreşim frekansında gittikçe daha yükseğe çıkarıyor-

lar, yani 440 Hertz'den — ki bu saniyedeki titreşimlerin ölçü birimidir — 444 Hertz'e kadar yükseltiyorlar. Tabii bu bazı güçlüklerin ortaya çıkmasına sebep oluyor. Geçenlerde Berlin Filarmoni Orkestrası Karajan'ın yönetimi altında öğleden evvel Hamburg Müzik Salonunda prova yaptılar ve provadan sonra çıkıp gittiler. O akşam ise Fischer Dieskan şarkı söyleyecekti ve ünlü şarkıcı oldukça büyük bir güçle karşılaştı, çünkü kuyruklu piyano öğleden evvelki provada 445 Hertz'e göre akord edilmişti, yani 5 Hertz daha yüksek, ve bir insan sesini bu kadar kısa zamanda aşağıya veya yukarıya doğru ayarlamağa ise imkân yoktur. Bir piyano akortçusu bir kuyruklu piyanoda bile bu ayarlamayı kolay kolay yapamaz.

Standard «la» notasının milletlerarası kabul edilmiş bir değeri yok mudur?

● Vardır. Tam bu sıralarda İtalya'da Floransa'da bir konferans toplandı, ben de Federal Almanya'nın temsilcisi olarak ona katıldım. İşte orada standart «la» notasının 440 Hertz olması hususunda tekrar oybirliği ile bir karar aldık. Bu titreşim sayısı bütün Avrupa ve Amerika için kesin bir standarttır, hatta Floransa Konferansından sonra bunun Rusya'da da böyle olduğunu öğrendik. 1939 yılına kadar 435 Hertz standard olarak kabul ediliyordu ve 18 ci yüzyılda ise standard 421 Hertz'di.

Bunu nereden biliyorlardı ? O zaman birim olarak Hertz daha tespit edilmemişti, çünkü Hertz'in kendisi eğer yanılmıyorsa, 1857 de doğmuştur.

● Evet, ama biz meselâ Mozart'ın diyapazonunu bulduk ve onun titreşimlerini tabii bugün bile ölçmek kabilirdir.

Böyle bir tek ses için Avrupanın her tarafından bilgileri bir araya toplamağa değer mi ?

● Tabii değer. Eğer bizim müşterek olarak kabul ettiğimiz bir ölçü standardı olmazsa, enstrüman yapımcıları, yaptıkları müzik âletlerini nasıl akord edeceklerini nereden bileceklerdi ? Bu yüzden ek birçok masraflar yapmak zorunda kalacaklardı.

«La» notası daha yükseklere götürülse, meselâ 450 Hertz'e, o zaman ne olurdu ?

● Kemanların telleri kopardı. Herşey patlamağa başlardı. Bu olacak şey değildir. Geçenlerde bir tanınmış orkestra işi doğru dürüst karıştırdı, diyapazonlarını bozdu. Muhakkak ki başları belâya girecektir.

Öyleyse böyle bir orkestra hemen hemen bir nota üstünü çalacak demektir. Yarım sesler arasındaki Hertz mesafesi ne kadardır ?

● Yarım ses mesafesi 264 Hertz'dir. Meselâ Karajan Mozart'tan bir parça çaldığı zaman, pratik olarak onu Mozart'ın kompoze ettiğinden yarım ses daha yüksek çalacaktır.

Bir konser salonunda ısı derecesi de seslerin yüksekliğini etkiler mi ?

● Biz 440 Hertz'li standart ton olarak kabul ettiğimiz zaman 20°C yı da esas almıştık. Fakat hava Haziran sonunda olduğu gibi Viyana Müzik Kurumu Salonunda 31° ye çıkarsa, o zaman teller gevşer, nefesli müzik âletleri yükseklerle çıkar ve herşeyin ölçüsü kaçar.

Eğer sıcaklık 20 derecenin altına düşerse ?

● O zamanda tam tersi olur. Çok defa soğuk killise ve katedrallerde karşılaştığımız gibi.

Normal bir dinleyici standartı la tonunun yükselip alçaldığını fark edebilir mi ?

● Müzikle fazla uğraşmamış olanlar için hemen hiç bir fark yoktur. Fakat meselâ Berlin Filarmoni Konserlerini dinleyen 2200 kişi arasında daima bundan anlayan 50 kişi muhakkak bulunur. Bu tıpkı şaraba benzer, herkes içer, ama tam anlayanı azdır.

Demekki aslında bütün bu konferanslar ve görüntüler bütün dinleyicilerin sırf % 2 si için yapılıyor ?

● Standardizasyon esaslı bir şeydir. Her tava, her anahtar standart ölçülere göre yapılırsa, daha ucuza mal olur. Müzik enstrümanları ve akord tonu ile de öyledir.

Sizce ideal bir konser salonu ne kadar büyük olmalıdır ?

● Yaklaşık olarak 1000 kişilik olmalıdır. Eskiden 800 kişilik yapıldı. Münih'de şimdi olimpiyatlar için 2600 kişilik bir konser salonu yapılmaktadır. Orkestralar gittikçe daha fazla para istediklerinden dinleyici sayısının da artmasına ihtiyacı olmaktadır. Arka sıradaki dinleyiciler de tabii konserin tam zevkini çıkarmak isterler, işte la notasının yüksek çalınması da bundan ileri geliyor. Fakat salon çok büyük olursa, enstrümanlar da o oranda fazla zorlanmış olurlar.

Bundan bu zorlamalara dayanacak yeni enstrümanlar yapmak ihtiyacı doğmuyor mu ?

● Bu hususta yeni esaslar tespit etmek üzereyiz. Özellikle elektronik enstrümanları düşünüyoruz.

Orkestra içinde de frekans farkları var mıdır ?

● Evet, Orkestra şefiyle solistin bir parça daha yüksekte aldıkları görülür. Konser sırasında öteki üyelerde tabii bunu işidirler ve onlar da enstrümanlarını biraz yüksek akord ederler. Yani meselâ akşam sekizde 440 Hertz'le başlarlar ve saat ona geldi mi, hepsi 445'e varmışlardır.

Bütün bir orkestrayı yeni bir ses standardına sokmak herhalde pahalı bir şeydir ?

● 1957 de Viyana filarmonistleri için yeni enstrümanlar sağlamak isteyen Karajan'ın danışmanı idim. Bu ikimilyon marka (yaklaşık 5 milyon lira) mal oldu. Tabii bunun sorumluluğu da çok büyüktü, çünkü nefesli enstrümanların frekansları sabittir, onların akordunu bir daha değiştirmeye imkân yoktur. Fakat Viyanalılar akıllıca hareket ettiler. Şimdi onlar 443 Hertz'dedirler.

Bir orgu da herhalde istenildiği gibi yukarı veya aşağıya doğru akord etmek kabil değil midir ?

● Hayır. Bu bir kere Berlin de Haydn-festivalinde başıma geldi. Kemancılar orgun akorduna göre alçalmak zorunda kaldılar. Bu da kulaklara pek güzel gelmedi.

Stern'den